

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE, LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

**TEZĂ DE DOCTORAT
Rezumat**

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. habil. FELIX NARCIS NICOLAU**

**Student-doctorand:
ANDRA-IULIA URSA**

**ALBA IULIA
2023**

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE, LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

**ASPECTE ALE STILULUI LUI JAMES JOYCE
TRADUCERI ÎN ROMÂNĂ**

**O analiză privind evoluția stilului lui James Joyce
în ‘Dubliners’, ‘A Portrait of the Artist as a Young Man’ și ‘Ulysses’**

Rezumat

**PhD Advisor:
Prof. univ. dr. habil. FELIX-NARCIS NICOLAU**

**PhD Student:
ANDRA-IULIA URSA**

**ALBA IULIA
2023**

CUPRINS

INTRODUCERE	3
CAPITOLUL 1	15
ASPECTE ALE STILULUI LUI JAMES JOYCE	15
1.1 Conceptualizarea Stilului	16
1.1.1 Stilul ca Tehnici Literare.....	17
1.1.2 Stilul ca Limbă.....	19
1.1.3 Stilul ca Proces de Cognitione	22
2.1 Traducerea Stilului sau Stilul Traducerii?	25
3.1 James Joyce: Biografie	29
3.1.1 Formarea unui Artist în Epoca Modernă.....	33
3.1.2 Dubliners.....	37
3.1.3 A Portrait of the Artist as a Young Man	40
3.1.4 Ulysses	45
CAPITOLUL 2	51
ABORDĂRI TEORETICE ALE TRADUCERII	51
2.1 Despre Conceptul de “Strategii de Traducere”	51
2.2 Strategii Sintactice, Semantice și Pragmatice	58
2.3 Adăugire, Omisiune și Suprimare	63
2.4 Domesticare și Înstrăinare.....	70
2.5 Despre Diferența dintre Traducere și Retraducere.....	74
2.6 Traductibilitate și Intraductibilitate.....	76
2.6.1 Tipuri de Intraductibilitate între Română și Engleză	80
2.7 Traducerile în România Comunistă	85
CAPITOLUL 3	91
CADRUL METODOLOGIC	91
3.1 Prezentarea Corpus-urilor	91
3.2 Metode de Cercetare	94
CAPITOLUL 4	98
ANALIZA TRADUCERILOR ȘI RETRADUCERILOR COLECȚIEI DE POVESTIRI DUBLINERS	98
4.1 Traduceri Românești ale Colecției de Povestiri <i>Oameni din Dublin</i>	99
4.2 “The Sisters”, “An Encounter” și “Araby” – Domesticare și Înstrăinare În Traducerea Neclarității	103
4.2.1 “The Sisters”	103
4.2.2 “An Encounter”	108
4.2.3 “Araby”	113

4.2.4 Rezumat Constatări	115
4.3 Adăugiri, Omisiuni și Suprimări în Povestirile despre Adolescență.....	118
4.3.1 “Eveline”	118
4.3.2 “After the Race”	122
4.3.3 “Two Gallants”	124
4.3.4 “The Boarding House”	127
4.3.5 Rezumat Constatări	129
CAPITOLUL 5	131
PORTRET AL ARTISTULUI LA TINEREȚE	131
5.1 Traduceri Românești și Recepție	132
5.2 Reconstituirea evoluției minții lui Stephen.....	132
5.3 Rezumat Constatări	153
CAPITOLUL 6	156
JAMES JOYCE: CARACTERISTICI STILISTICE ÎN <i>ULYSSES</i> ȘI REDAREA LOR ÎN ROMÂNĂ.....	156
6.1 <i>Ulysses</i> : Recepție, traducere și retraducere în România	156
6.2 <i>Ulysses</i> în Traducere: Printre Inovațiile lingvistice	161
6.2.1 “Telemachus”	162
6.2.2 “Nestor”	168
6.2.3 “Proteus”	172
6.2.4 “Calypso”	177
6.2.5 “Ithaca”	182
6.2.6 “Penelope”	187
6.2.7 Rezumat Constatări	204
CONCLUZII	208
BIBLIOGRAFIE	216
ANEXE	228
Anexa 1 Fragmente de text folosite în analiza lingvistică a capitolului 4.2 <i>Domesticare și înstrăinare în traducerea neclarității din povestirile despre copilărie</i>	228
Anexa 2 Fragmente de text folosite în analiza lingvistică a capitolului 4.3 <i>Omisiune, adăugire și suprimare în povestirile despre adolescență</i>	230
Anexa 3 Fragmente de text folosite în analiza lingvistică a capitolului 5.2 <i>Reconstituirea evoluției minții lui Stephen</i>	232
Anexa 4 Fragmente de text folosite în analiza lingvistică a capitolului 6.2 <i>Ulysses în traducere: Printre inovațiile lingvistice</i>	236

Cuvinte cheie: stilul de scriere; stilul de traducere; strategii de traducere; strategii sintactice; strategii semantice; strategii pragmatice; domesticarea și înstrăinarea; adăugiri; omisiuni; suprimări; intraductibilitate; traducere și retraducere.

Rezumat:

După ce au fost publicate *Dubliners* și *A Portrait of the Artist as a Young Man*, stilul de scriere al lui Joyce a fost descris ca fiind clar, dur, realist și detașat emoțional de povestirile prezentate. Deși, citind aceste prime două opere, intenția autorului nu poate fi clar descifrată, inspirația sa a venit ca o reacție la „paralizia spirituală” a unei țări dezbinată și asuprite. Stilul detașat a fost menit să stârnească emoțiile cititorilor, într-un efort de a provoca schimbări în percepția umanității. Dar mânat de sentimentul că un artist nu ar trebui să aibă limite atunci când vine vorba de expresivitate, Joyce a continuat să-și definească și să-și redefină stilul, perfecționându-l ani de zile, până când a reușit să treacă de la „scrierea din emoție” la „scrierea din experiență”, așa cum i-a mărturisit lui Arthur Power în 1921 (Ellmann 1982: 595).

Prima parte majoră a cercetării noastre reprezintă examinarea atentă a abordării lui Joyce în prezentarea textelor sale cititorilor de la *Dubliners* la *Ulysses*. Evoluția lui Joyce a fost interpretată de unii critici ca o tranziție de la semi-autobiografie la simbolism sau experimentalism. De-a lungul anilor, au existat opinii contradictorii despre stilul lui Joyce. În scrisorile sale către fratele său Stanislaus Joyce, în atitudinea alter-ego-ului său, Stephen Dedalus, și, în egală măsură, în subiectele abordate de către opera sa, cum ar fi etnia, politica, naționalitatea, paralizia spirituală, Joyce și-a modelat atitudinea complexă față de redarea realității compatrioților săi.

Pentru a înțelege mai bine relația dintre modul de gândire al lui Joyce și stilul său de a scrie, cercetarea noastră începe cu o scurtă prezentare a mediului care a favorizat formarea opiniilor sale. Perioada în care a trăit James Joyce a fost marcată de schimbări majore în modul în care oamenii au înțeles sensul vieții. Noi studii științifice dezvăluiau abordări revoluționare ale proceselor de gândire și comportament. Lucrările din domeniile fizicii, chimiei și psihologiei îndemneau societatea să devină mai conștientă de mediul înconjurător și de misterele vieții. În literatură, aceste evenimente au dus la narațiuni autobiografice și la o detașare de formele clasice sau romantice.

A doua parte majoră a studiului se referă la problema traducerii. Când ne gândim la cele două limbi, engleza și româna, discrepanțele dintre ele sunt inevitabile, din punct de vedere al structurii, sintaxei și culturii. Celebra expresie italiană în rândul traducătorilor, „traduttore - traditore”, marchează efectele asupra schimburilor culturale, mai ales atunci când se încearcă redarea unui stil la fel de complex precum cel al lui Joyce din engleză într-o altă limbă. Pare

imposibil ca traducătorul să rămână devotat intențiilor autorului original, formei, conținutului, limbii sursă, limbii țintă și cititorilor. Problematika fondului istoric și cultural este luată în considerare în încercarea de a decoda circumstanțele în care s-au produs traducerile în limba română. În acest sens, cercetarea noastră se concentrează pe o analiză reală a textelor țintă și sursă, comparându-le la nivel sintactic, semantic și pragmatic.

Este evident că în menționarea anumitor infidelități ale traducerilor, nu sunt puse la îndoială doar abilitățile sau cunoștințele lingvistice ale traducătorilor, ci și tendințele epocii de a obstrucționa libertatea de exprimare într-o țară sugrumată de concepțiile xenofobe și reglatoare ale un regim comunist. Mai mult, în efortul de a controla opinia publică, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, înființat în 1971, a primit sarcina de a supraveghea fiecare activitate culturală desfășurată în țară, în special lucrările de traducere și conținutul publicațiilor.

În acest peisaj conflictual, Uniunea Scriitorilor din România, al cărei scop principal a fost și continuă să fie protejarea drepturilor și intereselor scriitorilor români, a fondat în 1961 prestigioasa revistă literară Secolul XX. Fiecare număr cuprindea fragmente din traduceri din lucrări moderniste care erau încă în curs înainte de a fi publicate sub formă de carte. Sfidând convențiile culturale impuse politic prin făcând puține compromisuri, revista a reprezentat o descoperire literară într-o parte a Europei care fusese oprită în mod intenționat de la interacțiunea cu tendințele moderne în literatură.

În 1965, printr-o aniversare a celei de-a cincizecea ediții, revista i-a dedicat un număr special lui James Joyce. În acel număr, Frida Papadache, Simona Drăghici și Gellu Naum și-au publicat versiunile capitolelor din *Dubliners* și *Ulysses*. În 1966, Papadache a publicat prima carte românească completă a lui Joyce: *Oameni din Dublin*. Același traducător a publicat în 1969 a doua carte completă a lui Joyce: *Portret al Artistului la Tinerețe*. După o muncă de doisprezece ani și câteva încercări întreprinse de alți traducători de a traduce diferite capitole din *Ulysses*, poetul și traducătorul român Mircea Ivănescu și-a îndeplinit dificila sarcină de a reda cea de-a treia operă completă a lui Joyce: *Ulise*. Toate aceste lucrări de traducere au primit atât laude, cât și critici în raport cu tehnicile folosite și cu gradul de redare a unui stil de scriere atât de dificil.

În timpul celui de-al doilea deceniu al secolului XXI, specialiștii în domeniul literaturii au recunoscut că lucrările lui Joyce nu au fost traduse la întregul lor potențial în perioada comunistă. Aceste traduceri au eliminat porțiuni din romanele sale și i-au redus limbajul îndrăzneț. Datorită schimbării perspectivelor în teoria traducerii și a necesității de a actualiza limbajul, a fost necesară o retraducere a lucrărilor lui Joyce. În 2012, Editura Humanitas a lansat o nouă traducere în limba română a *Dubliners* de Radu Paraschivescu, și o a doua interpretare a A

Portrait of the Artist as a Young Man de Antoaneta Ralian. În 2017, profesorul Rareș Moldovan a început retraducerea lui *Ulysses*, publicată în toamna anului 2022 de Polirom.

Cu excepția retraducerii lui Rareș Moldovan a operei *Ulysses*, vom introduce în studiul nostru toate celelalte traduceri și retraduceri complete ale operelor lui James Joyce. Nu am putut include și această traducere deoarece nu a fost finalizată în timpul dezvoltării acestei teze. Studiul nostru funcționează sub premisa că stilul de scriere al lui James Joyce a progresat de-a lungul timpului în ceea ce privește structura narativă, utilizarea limbajului și tehnicile literare. Drept urmare, traducerile în limba română ar trebui să reprezinte cu exactitate aceste schimbări, atât între romane, cât și în cadrul aceleiași opere. Pentru a realiza acest lucru, traducătorii trebuie să folosească cele mai potrivite strategii de traducere care să surprindă stilul autorului, mai degrabă decât stilul propriu al traducătorului.

1. Motivația Cercetării

Fundamentul acestei teze a pornit de la ideea că traducerea literară este una dintre cele mai dificile acțiuni. Potrivit lui José Ortega y Gasset (2000), care a prezentat acest subiect în cadrul unui colocviu, noțiunea de a realiza o redare perfectă a unui text într-o limbă străină este un concept pur utopic. Autorii literari manifestă o stăpânire excepțională a limbii lor materne, atingând cu pricepere obiectivele duale de luciditate și comprehensibilitate, în timp ce se pot abate de la convențiile lingvistice convenționale (Gasset 2000: 51). Prin urmare, este nerealist să ne imaginăm că mintea altei persoane ar putea concepe un sistem similar într-o limbă diferită. Cu toate acestea, savanții literari consideră frecvent traducerile ca pe niște creații primare, ceea ce nu face decât să accentueze semnificația procesului de traducere și a investigației lingvistice și contextuale ale materialului tradus, utilizând un model care trasează comparații cu textul original.

Traducerea este un element esențial și inevitabil al comunicării și, deși poate reprezenta o provocare această transmitere a vocii unui autor prin intermediul altei voci, ea oferă nu numai o reflectare a identității individuale și culturale, dar contribuie și la circulația operelor în lumea largă și îmbogățirea limbilor. Într-un mediu în care rolul traducătorilor este analizat și discutat mai mult decât oricând, o nouă sursă de inspirație apare pentru această teză: conștientizarea în creștere în domeniul analizei critice a dezvoltării unui stil unic al fiecărui traducător. Pe măsură ce această zonă de studiu continuă să evolueze, ea servește ca o motivație suplimentară pentru cercetarea de față.

2. Obiective

La începutul cercetării noastre, într-o atitudine asemănătoare cu cea a traducătorilor atunci când interacționează pentru prima dată cu un text nou, au apărut câteva întrebări: Cum s-a născut

textul sursă? Care au fost intențiile autorului? Care sunt caracteristicile stilului său? Desigur, aceste întrebări au fost menite doar să stabilească traiectoria cercetării noastre. Câteva alte întrebări au fost luate în considerare odată ce am interacționat cu traduceri complete ale operelor lui Joyce: Care au fost circumstanțele în care au fost redată traduceri în limba română? Ce trăsături esențiale ale stilului autorului s-au pierdut în traducere și de ce? S-a schimbat ceva de-a lungul timpului și retraducerile arată îmbunătățiri? De acolo, au apărut un set de alte elemente și probleme pentru a îmbrățișa cât mai mult posibil din stilul inovator al lui Joyce în folosirea limbii și redarea acesteia în limba română.

Obiectivele noastre sunt strâns legate de factorii motivatori care ne-au determinat să selectăm tema și să structurăm conținutul tezei. Primul obiectiv este strâns legat de înțelegerea intențiilor lui James Joyce: în urma revizuirii literare a modului în care este interpretat stilul unui autor, dorim să conturăm traiectoria evolutivă pe care a avut-o James Joyce în modul în care a scris cele trei lucrări care fac obiectul acestui studiu.

Al doilea obiectiv al nostru este strâns legat de fundamentele teoretice ale tezei, deoarece ne dorim să luăm în considerare cele mai recente concepte din studiile de traducere care se referă la provocările inerente procesului de traducere și strategiile diferite folosite de traducători.

Al treilea obiectiv al nostru se concentrează pe înțelegerea circumstanțelor din jurul traducerilor și retraducerilor în română ale operelor lui James Joyce. Pentru a atinge acest scop, ne propunem să oferim perspective istorice asupra practicilor de traducere din perioada comunistă, inclusiv a tipurilor de literatură care au fost traduse în ciuda constrângerilor culturale semnificative impuse de regim. Mai mult, ne propunem să evidențiem rațiunea oferită de traducători și re-traducători pentru abordarea personală a stilului lui Joyce, examinând în același timp analiza critică a acestor recreații prezentată de cercetătorii în traducere.

Cantitatea mare de conținut din cele trei lucrări depășește sfera unui singur studiu. Astfel, al patrulea obiectiv al nostru implică selectarea unui corpus de material sursă și lucrări traduse care surprind cu exactitate modelele și structurile lingvistice care sunt emblematic pentru progresul stilului lui Joyce.

În cele din urmă, al cincilea obiectiv al nostru presupune efectuarea unei analize comparative a traducerilor și retraducerilor celor trei lucrări. Acest studiu va acorda o atenție deosebită strategiilor lexicale, sintactice și pragmatice utilizate pentru a reda stilul unic de scriere al lui Joyce în limba română. Prin această analiză, ne propunem să obținem o înțelegere mai profundă a nuanțelor și disparităților dintre textul original și versiunile sale traduse.

3. Ipotezele Cercetării

După consultarea fundamentului teoretic, am stabilit ca teza noastră să fie organizată în jurul a cinci ipoteze esențiale:

1. Selecția și frecvența strategiilor de traducere folosite de un traducător sunt profund legate de stilul personal de exprimare și servesc ca mijloc de interpretare a textului sursă.
2. Gradele diferite de diversitate lexicală dintre limbile română și engleză și tehnicile lingvistice complicate utilizate de James Joyce, în care cuvintele au o multitudine de conotații în funcție de context, produc cazuri de intraductibilitate.
3. Opțiunile stilistice ale traducătorului în transmiterea esenței textului sursă sunt inevitabil afectate de cenzura politică generalizată aplicată editorilor în ceea ce privește traducerile din România comunistă.
4. Retraducerile surprind intenția originală a autorului cu o mai mare precizie și se disting printr-un accent mai mare pe păstrarea elementelor lingvistice și stilistice distincte ale materialului sursă.
5. Stilul lui James Joyce implică repetarea anumitor cuvinte și fraze pentru a transmite emoțiile și gândurile personajelor, ceea ce reprezintă o provocare pentru traducători de a surprinde cu acuratețe frecvența și tiparele acestora.

4. Metodologie

Această teză se concentrează pe trei studii de caz care examinează diferite atitudini prezentate de traducătorii și re-traducătorii români ai lui James Joyce și se referă la practica traducerii, în ceea ce privește strategiile aplicate, din 1966 până în 2012. Studiind stilul lui James Joyce și stilul celor patru traducători, am pregătit trei corpuri diferite de text sursă și material tradus computerizate.

În analiza colecției de povestiri *Dubliners*, am folosit un corpus care conține primele șapte povestiri ale cărții, extrase din ediția Signet Classics din 2007 și traducerea lor în limba română corespunzătoare, furnizată de Frida Papadache în 1962, pentru care am folosit ediția Litera din 2018, și retraducerea lui Radu Paraschivescu, publicată inițial în 2012, pentru care am folosit ediția Humanitas 2018. Acest prim corpus a rezultat în două sub-corpus diferite: primul sub-corpus a fost conceput pentru a include nouă texte legate de primele trei povești, *The Sisters*, *An Encounter* și *Araby*: trei texte sursă, trei țintă, texte de traducere în limba română, și alte trei texte țintă de retraducere în limba română. Pentru analiza noastră, am selectat douăzeci de instanțe diferite care demonstrează intenția autorului de a folosi limbajul într-un mod atât simplu, cât și vag, surprinzând esența experiențelor și emoțiilor personajelor copil, pe care le-am corelat cu strategiile celor doi traducători de înstrăinare și domesticare. Aceste exemple de text sunt prezentate în Anexa 1 a tezei.

Al doilea sub-corpus își propune să ne ajute să analizăm modul în care fiecare traducător individual utilizează strategiile de adăugare, omisiune și ștergere. În cadrul acestei colecții, există un total de douăsprezece dosare legate de cele patru povești ale adolescenței, *Eveline*, *After the Race*, *Two Gallants* și *The Boarding House*: patru texte sursă, patru texte țintă reprezentând traducerea în limba română și alte patru texte țintă de retraducere în limba română. În analiza noastră am folosit douăzeci și patru de fragmente de text sursă și țintă, care sunt prezentate în Anexa 2 a acestei teze.

Prima secțiune a capitolului 4 examinează trei povești diferite referitoare la experiențele copilăriei din *Dubliners*, precum și cele două traduceri ale acestora în limba română, în lumina distincției lui Venuti între domesticare și înstrăinare. Poveștile din *Dubliners* au fost adesea caracterizate ca fiind enigmatice sau conținând referințe indirecte. Prin „neclaritate” înțelegem atmosfera de confuzie în care autorul explorează identitatea personajelor. James Joyce nu numai că prezintă paralizia unei țări, dar își lasă și cititorii paralizați de ambiguitatea poveștilor sale. Bucăți împrăștiate de evenimente trecute, scurte reminiscențe ale conversațiilor, explicații confuze, limbaj argotic, aluzii, toate acestea constituie corpul principal utilizat pentru analiza lingvistică.

Deoarece intenția noastră este de a conecta fiecare analiză a limbajului la contextul său corespunzător, începem cu un rezumat succint al fiecărei narațiuni, inclusiv o caracterizare concisă a figurilor sale centrale. După aceea, urmând linia narativă, comparăm pasajele originale cu traducerea și retraducerea lor în limba română. Metodologia noastră implică compararea și investigarea fișierelor text sursă și țintă ale corpusului și evidențierea mostrelor de text în care aceste două strategii au fost utilizate pe parcursul episoadelor. În încercarea noastră de a înțelege originile și semnificațiile multiple ale formelor lingvistice, ne folosim de mai multe dicționare. Includem, de asemenea, traducerea inversă, astfel încât toți potențialii cititori ai acestei teze să poată înțelege cu ușurință exemplele. Se presupune că limbajul utilizat în timpul interpretării inițiale a operei lui James Joyce a fost foarte influențat de perioada de izolare și constrângere a României. Ca urmare, anticipăm o diferență notabilă în manifestarea stilului de scriere al lui Joyce în traducere și retraducere, în ceea ce privește domesticarea, adică conformitatea cu normele de claritate și fluență ale limbii țintă, sau înstrăinare, care cuprinde elemente care pot părea ciudate sau nefamiliare cititorilor români.

În cea de-a doua parte a capitolului 4 a tezei noastre, examinarea celor patru povestiri centrate în jurul temei adolescenței și a traducerilor lor în limba română se străduiește să facă lumină asupra utilizării tehnicilor de adăugare, omisiune și ștergere în rescrierea textului sursă. În același timp, studiul își propune să dezvăluie prejudecățile interpretative și de reprezentare ale

fiecărui traducător, precum și orice potențiale modificări ale stilului lui James Joyce. Metoda presupune analiza discrepanțelor și asemănarilor semantice și sintactice dintre textul original și fiecare traducere respectivă. Prin această abordare, putem înțelege amploarea modificărilor aduse de fiecare traducător la conținutul original și putem compara variațiile dintre cele două redări și efectele acestora asupra cititorilor.

Abordarea noastră implică utilizarea fișierelor din sub-corpusul original pentru a efectua o comparație meticuloasă a textului sursă cu traducerea acestuia și, ulterior, cu retraducerea acestuia. Ori de câte ori întâlnim cazuri în care conținutul este adăugat, omis sau șters, documentăm cu atenție fiecare dintre aceste apariții pentru o examinare ulterioară. Analiza urmărește aceste cazuri în succesiune, începând cu textul traducătorului și trecând la cel al retraducătorului, oferind o perspectivă asupra interpretării și reprezentării fragmentelor. Pentru a ilustra mai bine diferențele și asemănările dintre textele sursă și țintă, includem și de această dată o retroversiune.

Pentru studiul de caz, în cazul romanului *A Portrait of the Artist as a Young Man*, am alcătuit un corpus de trei fișiere diferite care conțin primul capitol al cărții și traducerea și retraducerea acesteia în limba română. Aceste capitole au fost extrase din ediția Signet Classics din 2006 a originalului, ediția Litera din 2017 a traducerii Fridei Papadache, care a fost publicată pentru prima dată în 1965, și ediția Humanitas din 2018 a retraducerii Antoanetei Ralian, care a fost publicată pentru prima dată în 2012. Am inclus 21 segmente de narațiune și vorbire din primul capitol al romanului din analiza noastră pentru a ne ajuta să interpretăm limbajul lui Stephen, cu accent pe modul în care repetarea cuvintelor afectează modul în care el vede lumea exterioară. Am asociat aceste pasaje cu traducerile și retraducerile lor în limba română pentru a investiga modul în care dezvoltarea treptată a minții lui Ștefan proiectată prin utilizarea limbajului în narațiune a fost interpretată și redată prin intermediul strategiilor semantice și sintactice. Exemplele de text pe care le-am folosit pentru analiză sunt prezentate în Anexa 3.

În capitolul 5 al tezei noastre, analizăm limbajul lui Stephen din *A Portrait of the Artist as a Young Man*, cu un accent deosebit asupra modului în care repetarea cuvintelor afectează modul în care vede lumea exterioară. Limbajul este „instrumentul de auto-facere” al lui Stephen, „un obiect al percepției senzoriale” (Joyce 2006: xi-xii), după cum notează Langdon Hammer în Introducerea cărții publicate de Penguin Group în 2006. Atenția lui Joyce față de limbaj ca o replicare mentală produce un fel de denaturalizare care îi determină pe cititori să ia în considerare natura particulară a cuvintelor. (Joyce 2006: xi-xii). Începem prin a compara cele trei fișiere ale celui de-al doilea corpus care conține primul capitol al cărții, precum și traducerea și retraducerea acesteia în limba română. Paragrafele sunt alese pe baza înțelegerii vieții lui Stephen

Dedalus și a conștientizării de sine în raport cu tehnicile lingvistice de reprezentare a conștiinței sale în narațiune. Ne concentrăm argumentul pe eforturile lui Stephen de a-și depăși dezorientarea, de a descoperi un mecanism de limbaj și, în același timp, de a-și actualiza și extinde cunoștințele lingvistice. Din acest motiv, ne concentrăm analiza pe capitolul I al cărții, în încercarea de a surprinde redarea dezvoltării intelectuale a lui Stephen prin expresia sa lingvistică, de la anii copilăriei până la sfârșitul primului an de școlar.

Analiza calitativă a stilului de scriere a lui James Joyce și a adaptării sale în limba română utilizată în examinarea noastră este menită să evalueze eficacitatea și precizia strategiilor de traducere prezentate de Andrew Chesterman (1997). Prin intermediul analizei de conținut, examinăm echivalența semantică și culturală a textelor sursă și țintă în ceea ce privește sensul și tonul. De asemenea, folosim analiza stilistică, care implică evaluarea repertoriului celor două limbi, a modelelor de cuvinte și a sintaxei propoziției. În plus, aplicăm analiza pragmatică pentru a examina elementele contextuale ale traducerilor și alegerea informațiilor, evaluând măsura în care traducătorii consideră publicul țintă. Pentru a înțelege mai eficient asemănările și diferențele, includem o retroversiune a textelor, deși nu ar trebui să fie considerată complet corectă din perspectiva gramaticii sau vocabularului. Obiectivul nostru este să găsim un echilibru între păstrarea structurilor propozițiilor românești și a nuanțelor lingvistice, în timp ce transmitem sensul într-o formă aproximativ înțeleasă în limba engleză.

Romanul *Ulysses* a fost, de asemenea, împărțit în capitole, și a fost stabilit un corpus separat pentru a analiza impactul diferitelor tehnici literare de la un episod la altul, cu scopul de a avea o examinare mai controlată a textului. Corpusul conține douăsprezece fișiere diferite, jumătate fiind textul original și cealaltă jumătate fiind traducerea sa în limba română redată de Mircea Ivănescu în 1984, cuprinzând șase episoade ale romanului. Primele trei episoade „Telemachus”, „Nestor” și „Proteus”, care apar în această ordine în roman, au fost selectate pe baza acoperirii unor aspecte ale conștiinței lui Stephen în narațiune. „Calypso” este primul episod în care apare personajul central Bloom și l-am inclus pentru că am vrut să surprindem modul în care limbajul începe să imite mecanismele personajului de a interpreta lumea. „Ithaca” este remarcabilă datorită strategiilor sale care exclud sunetul monologului interior al personajului, iar naratorul pare să nu mai aibă control. Ni s-a părut interesant să observăm modul în care ritmul limbii și jocul cu efectele sonore se transpun în limba română. Ultimul capitol, „Penelope”, este singurul dedicat gândurilor doamnei Bloom. Are un sistem unic de notație și frazare care creează un ritm interior de posibilități nesfârșite, făcându-l o provocare formidabilă de recreat pentru orice traducător.

Am folosit fișierele digitale care se referă la romanul *Ulysses* al lui James Joyce publicat în 2000 de „Penguin Books”, Londra, și traducerea în limba română a lui Mircea Ivănescu publicată de „Univers”, București în 1984. Potrivit informațiilor furnizate de consilierul editorial, traducătorul a folosit versiunea din 1928 a romanului *Ulysses*, publicată de „Shakespeare and Company”, Paris. O dezbateră interesantă se ridică în jurul problemei modificărilor de editare aduse de-a lungul timpului textului lui James Joyce și am dori să prezentăm aceste observații deoarece au constituit factori esențiali în decizia noastră cu privire la elementele pe care le-am pregătit pentru examinare.

Studiul nostru despre *Ulysses* este menit să producă un material de inventivitate lingvistică, creativitate și joc sub formă de cuvinte noi și construcții ciudate care necesită lectura noastră atentă. Inventivitatea lexicală caracterizează cel mai bine ”*Revolution of the Word*” a lui Joyce (MacCabe, 1976), care subliniază atât creativitatea, cât și jocul limbajului. În dezvoltarea acestei categorii de abateri lingvistice, urmărim studiul lui Kotliński (2003), referitor la prezentarea unor compuși neobișnuiți folosiți de Joyce pentru adaptarea epitetelor homerice, în paralel cu traducerea lor poloneză. În plus, după modelul prezentat de Wu (2011), care cuprinde exemple speciale de conversie, extindem lista și afișăm selecția cuvintelor în funcție de apariția lor pe parcursul episoadelor. De asemenea, ne așteptăm să corelăm aceste formațiuni lingvistice cu diverse strategii literare, dintre care unele au fost deja identificate de Bernard Dupriez (1991) în dicționarul său de strategii literare.

Prezentăm apoi o analiză structurală și culturală a acestor combinații neobișnuite, comparându-le cu traducerea în limba română a lui Mircea Ivănescu, folosind lista de strategii sintactice și semantice avansate de Andrew Chesterman (1997). În scopul unei comparații exhaustive între textul sursă și textul țintă, oferim traducerii o retroversiune în engleză, o sarcină periculoasă, deoarece uneori nu poate reda anumite subtilități. Analiza propriu-zisă se referă la contextualizarea structurilor lingvistice, legându-le cu gândurile și simțurile personajului, dar și cu evenimentele trecute, prezente și viitoare. Pentru a face acest lucru, ne bazăm pe interpretarea diverșilor critici, dar încercăm întotdeauna să urmărim indiciile lui Joyce în corespondența sa, așa cum sunt înregistrate de Gilbert (1966) și Ellmann (1975). Deoarece sensul caleidoscopic este totul pentru Joyce, diverse dicționare reprezintă suportul setului de instrumente pentru o mai bună înțelegere a intențiilor sale.

Luând în considerare considerentele practice și obiectivul studiului nostru, un alt instrument pe care îl folosim este AntConc al lui Lawrence Anthony, un set de instrumente gratuit de analiză a corpusului, pentru a identifica modele non-secvențiale în limbaj. Am decis să aplicăm acest instrument la fișierele corpus care conțin textele originale și traduse ale lui „Ithaca” și „Penelope”

pentru a identifica frecvența și modelarea cuvintelor și frazelor. Principalul avantaj al acestei tehnici, în comparație cu o analiză efectuată manual, este că oferă posibilitatea de a număra mai multe caracteristici textuale. În plus, numărarea unei caracteristici care apare frecvent sau a unui număr mare de caracteristici este foarte consumatoare de timp. (Biber & Conrad, 2009: 63-64)

Deși unii susțin că un traducător nu ar trebui să aibă propriul stil, ci mai degrabă să încerce să reproducă stilul autorului original cât mai aproape posibil, nu putem respinge imposibilitatea de a reproduce o parte a limbajului într-o manieră complet impersonală. Baker (2000: 245) definește stilul, înțeles în special în legătură cu traducerea, ca o serie de trăsături lingvistice și non-lingvistice. În afară de preferințele textuale, stilul unui traducător rezidă și în persistența lor în utilizarea unor strategii specifice și a modelelor preferate de limbaj (Baker 2000: 245). Având în vedere această premisă, la finalul analizei vom aduna informații cu privire la cele mai răspândite strategii utilizate de Ivănescu și vom extinde interpretarea la strategiile folosite de traducătorii și retraducătorii din *A Portrait* și *Dubliners*.

5. Structură și conținut

Teza este structurată în două secțiuni principale: o prezentare teoretică și o parte practică, cu un total de cinci capitole. Primele două capitole se concentrează pe prezentarea generală teoretică, în timp ce ultimele trei adâncesc partea practică. În prezentare teoretică, teza își stabilește componentele fundamentale prin oferirea unui cadru teoretic pentru conceptul de stil, explorând elementele stilistice prezente în lucrările lui James Joyce *Dubliners*, *A Portrait of the Artist as a Young Man* și *Ulysses*, aprofundând în diverse strategii de traducere, inclusiv conceptele de traducere și intraductibilitate, traducere și retraducere și practici de traducere în perioada comunistă în România.

Partea practică a tezei este compusă dintr-o secțiune dedicată cadrului metodologic și alte trei secțiuni, fiecare axată pe o lucrare diferită a lui James Joyce. Deoarece abordările analitice utilizate pentru fiecare lucrare diferă oarecum, fiecare secțiune prezintă metodologia specifică folosită pentru cercetare și analiză. În plus, această parte include o examinare a exemplelor selectate din textul original, precum și traducerile lor corespunzătoare în limba română. Deoarece fiecare componentă practică a tezei tratează abordări distincte ale traducerii și stilului, concluzia fiecărui capitol din partea practică oferă constatări cheie care rezumă cele mai esențiale rezultate și concluzii ale analizei. Scopul acestor constatări cheie este de a oferi o imagine de ansamblu clară și concisă a cercetării, facilitând cititorilor să înțeleagă cele mai semnificative implicații ale studiului. În general, constatările cheie ajută la distilarea rezultatelor esențiale ale cercetării și oferă o referință utilă pentru cei interesați de subiect.

În capitolul 1, explorăm unul dintre aspectele fundamentale ale acestei teze: conceptul de stil. Mulți cercetători oferă interpretări diferite a ceea ce presupune stilul literar, atribuindu-l diferitelor genuri literare, analizei critice, vocilor personajelor sau vocii naratorului. Deoarece teza noastră încearcă să examineze modul în care forma și sensul limbajului sunt transmise în diferite limbi, ne propunem să clarificăm acest aspect esențial în ceea ce privește Joyce. În consecință, acest capitol cuprinde trei secțiuni principale. Prima secțiune este dedicată prezentării diferitelor puncte de vedere teoretice cu privire la implicațiile „stilului de scriere”. Deși această teză nu ar trebui să se bazeze în mare măsură pe implicațiile literare, interpretarea stilului de scriere servește drept fundament pentru identificarea elementelor care vor fi studiate practic. A doua secțiune a acestui capitol are scopul de a face paralele între traducerea stilului și stilul traducătorului, concept înțeles din punctul de vedere al textului țintă.

În cele din urmă, a treia secțiune se concentrează pe stabilirea traseului cercetării noastre făcând referire la contextul științific, istoric și literar în care a apărut talentul lui James Joyce. Acest context cuprinde, de asemenea, trecutul autorului și oferă o scurtă privire de ansamblu asupra vieții sale și a factorilor care i-au modelat personalitatea. Această parte se încheie cu prezentarea elementelor stilistice dominante în cele trei lucrări care formează centrul tezei noastre. Considerăm biografiile autorului (Ellmann 1982) și declarațiile personale ca fiind surprinse în corespondența sa (Ellmann 1975). În cazul lui *Ulysses*, ne bazăm în principal pe lucrarea lui Stuart Gilbert (1930/1963), realizată cu autorul, pentru a dezvălui unele alegeri contestate ulterioare în ceea ce privește conceptele literare.

Capitolul 2 al tezei noastre intră în profunzime în subiectul semnificativ al strategiilor de traducere, oferind o explorare cuprinzătoare și detaliată. Acest capitol este cea mai extinsă secțiune a lucrării noastre, împărțită în șapte părți care abordează considerațiile noastre cu privire la traducerea în limba română a stilului literar al lui Joyce. Deoarece aceste strategii formează un aspect fundamental al procesului de traducere, ele au fost cunoscute sub diferite nume de-a lungul timpului, cum ar fi metode de traducere, planuri, proceduri și procese și au fost clasificate în moduri diferite. În prima secțiune a acestui capitol, întreprindem o analiză reflexivă a diferitelor categorii de strategii de traducere propuse de diferiți teoreticieni ai traducerii, precum Vinay și Darbelnet (1958), Nida (1964), Malblanc (1968), Newmark (1988), Schreiber. (1993), Baker (1992) și Chesterman (1997). Prezentând aceste clasificări cronologic, scopul nostru este să demonstrăm modul în care înțelegerea analizei traducerii a evoluat de-a lungul timpului și cum a ajuns să recunoască straturile complicate de limbaj care stau la baza schimbărilor care au loc în traducere. În ultimă instanță, scopul acestor strategii este de a transforma un text dintr-o

traducere literală într-o reproducere a sensului său intenționat și chiar de a modifica atât forma, cât și sensul, în funcție de gradul de libertate creativă de acțiune asumat de traducător.

Capitolul 3 al acestei teze este dedicat cadrului metodologic al cercetării noastre. Această teză se concentrează pe trei studii de caz care examinează diferite atitudini ale traducătorilor și re-traducătorilor români ai lucrărilor lui James Joyce și se referă la practica traducerii din 1965 până în 2012, în ceea ce privește strategiile de traducere aplicate. Studiind stilul lui James Joyce și stilul celor patru traducători, am pregătit trei corpuri computerizate diferite de text sursă și material tradus. Mostrele de text utilizate pentru analiza lingvistică pot fi investigate în continuare în secțiunea Anexe de la sfârșitul tezei.

În capitolul 4, luăm prima abordare analitică prin examinarea traducerii în română (Frida Papadache 1965) și retraducerii (Radu Paraschivescu 2012) a *Dubliners*. Analiza noastră este realizată din două perspective distincte, rezultând două subcapitole. În primul subcapitol, explorăm experiențele din copilărie ale oamenilor din Dublin și cele două traduceri ale acestora în limba română, folosind ca ghid diferențierea lui Venuti între domesticare și înstrăinare. Selectăm manual pasaje din trei povești – „Surorile”, „O întâlnire” și „Araby” - pe baza „vagităților”, pe care le interpretăm ca o explorare a identității personajelor într-o atmosferă de confuzie. Pentru a ne efectua analiza lingvistică, interpretăm datele din textul sursă și cele două texte țintă, utilizând tehnici descriptive și comparative. În plus, oferim o traducere inversă pentru a compara mai bine traducerile cu textul original. Folosim mai multe dicționare în căutarea originilor și a diferitelor semnificații ale unităților lingvistice. Al doilea subcapitol se referă la omisiuni, completări și ștergeri din poveștile adolescenței. Ca metodologie, folosim o examinare manuală a celor trei texte, concentrându-ne în mod special pe cazurile în care anumite cuvinte sau expresii sunt omise, sunt incluse informații suplimentare sau propoziții complete sunt șterse. Analiza urmărește aceste cazuri în succesiune, începând cu textul traducătorului și trecând la cel al retraducătorului, oferind o perspectivă asupra interpretării și reprezentării fragmentelor. Studiul își propune să dezvăluie prejudecățile interpretative și de reprezentare ale fiecărui traducător, precum și eventualele modificări ale stilului lui James Joyce. Metoda presupune analiza discrepanțelor și asemănarilor semantice și sintactice dintre textul original și fiecare traducere respectivă. Includem, de asemenea, retroversiunea pentru a ne ajuta să identificăm zonele în care este posibil ca traducerea să nu transmită cu exactitate sensul textului original.

Capitolul 5 acoperă aspecte ale traducerii în limba română (Frida Papadache 1966) și retraducerii (Antoaneta Ralian 2012) a *A Portrait of the Artist as a Young Man*. În această secțiune a tezei noastre, analizăm limbajul lui Stephen cu un accent deosebit asupra modului în care repetiția cuvintelor afectează modul în care vede lumea exterioară în primul capitol al

romanului. Paragrafele sunt alese pe baza înțelegerii vieții lui Stephen Dedalus și a conștientizării de sine în relație cu tehnicile lingvistice de reprezentare a conștiinței sale în narațiune, din anii copilăriei până la sfârșitul primului său an de școlar. Analiza calitativă folosită în examinarea noastră este concepută pentru a evalua eficacitatea și precizia strategiilor de traducere prezentate de Andrew Chesterman (1997). Analiza conținutului examinează echivalența semantică și culturală a textelor sursă și țintă în ceea ce privește sensul și tonul. De asemenea, folosim analiza stilistică, care implică evaluarea repertoriului celor două limbi, a modelelor de cuvinte și a sintaxei propoziției. În plus, aplicăm analiza pragmatică pentru a examina elementele contextuale ale traducerilor și alegerea informațiilor, evaluând măsura în care traducătorii consideră publicul țintă. Pentru a înțelege mai eficient asemănările și diferențele, includem o retrotraducere a celor două texte românești.

Capitolul 6 este menit să producă un aranjament secvențial de inventivitate lingvistică, creativitate și joc sub formă de cuvinte noi și construcții ciudate care necesită citirea noastră atentă a lui *Ulysses*. Inventivitatea lexicală caracterizează cel mai bine „Revoluția cuvântului” a lui Joyce (MacCabe 1976), care subliniază atât creativitatea, cât și jocul limbajului. În dezvoltarea acestei categorii de abateri lingvistice, urmărim studiul lui Kotliński (2003), referitor la prezentarea unor compuși neobișnuiți folosiți de Joyce pentru adaptarea epitetelor homerice, în paralel cu traducerea lor poloneză. În plus, după modelul prezentat de Wu (2011), care cuprinde exemple speciale de conversie, extindem lista și afișăm selecția cuvintelor în funcție de apariția lor pe parcursul episoadelor. Prezentăm apoi o analiză structurală și culturală a acestor combinații neobișnuite, comparându-le cu traducerea în limba română a lui Mircea Ivănescu (1971), folosind lista de strategii sintactice și semantice avansate de Andrew Chesterman (1997). Urmărim capitolele selectate („Telemachus”, „Nestor”, „Proteus”, „Calypso”, „Itaca” și „Penelope”) în ordinea în care se desfășoară narațiunea și acordăm o atenție deosebită construcției conștiinței Stephen, Bloom și Molly. Chiar dacă cercetarea noastră nu se bazează pe o abordare literară, simpla mențiune a lui *Ulysses* dezvăluie inevitabil schema lui Gilbert în fața ochilor noștri, arătându-l pe Joyce tranzitând tehnici literare și amintindu-ne cuvintele sale despre modul în care sensul lui Ulise trebuie căutat în nuanțe de limbaj. „în mie și una de corespondențe și aluzii” (Gilbert 1930/1963). Prin urmare, intenția noastră în acest capitol este să parcurgem fiecare episod al Odiseei moderne, într-o căutare a inovațiilor lingvistice, a tiparelor de cuvinte care să reflecte modul în care personajele lui Joyce își percep realitatea, înțelegându-le contextele și prezentându-le în legătură cu traducerea în limba română.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- ATTRIDGE, D. (2000). *Joyce Effects: On Language, Theory and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BAKER, M. (2000). Towards a methodology of investigating the style of a literary translator. *Target*, 12(2), 241-266.
- BAKER, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation (3^d ed.)*. London/New York: Routledge. (Original work published 1992).
- BARDAJI, G. A. (2009). Procedures, techniques, strategies: Translation process operators. *Perspectives*, 17(3), 161–173. DOI: <https://doi.org/10.1080/09076760903249372>
- BASSNETT, S. (1980). *Translation studies*. London: Methuen.
- BASSNETT, S., & LEFEVERE, A. (Ed.). (1992). *Translation/History/Culture: A sourcebook*. London/New York: Routledge.
- BELLOS, D. (2011). *Is that a fish in your ear?: Translation and the meaning of everything*. New York: Macmillan Publishers.
- BENSIMON, P. (1990). Présentation. *Palimpsestes*, XIII(4), ix–xiii. DOI: <https://doi.org/10.4000/palimpsestes.593>
- BERMAN, A. (1990). La retraduction comme espace de la traduction. *Palimpsestes*, XIII(4), 1–7. DOI: <https://doi.org/10.4000/palimpsestes.593>
- BIBER, D., & Conrad, S. (2009). *Register, genre, and style*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BOASE-BEIER, J. (2011). Stylistics and translation. In K. Malmkjær & K. Windle (Eds.), *The Oxford Handbook of Translation Studies*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199239306.013.0006
- BOASE-BEIER, J. (2014). *Stylistic approaches to translation*. London/New York: Routledge. (Original work published 2006).
- BONAPFEL, E. (2014). Marking realism in *Dubliners*. In E.M. Bonapfel, & T. Conley (Eds.), *Doubtful points: Joyce and Punctuation* (pp. 67-86). Amsterdam/New York: Rodopi.
- BOWKER, G. (2012). *James Joyce: A new biography*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- BOYNTON, H.W. (2002). Notice, *Nation* (New York). In R.H. Deming (Ed.), *The critical heritage: James Joyce* (Vol. 1, p. 97). London/New York: Routledge.
- BROCKBANK, P. (1982). Joyce and literary tradition: Language living, dead, and resurrected, from Genesis to Guinnesses. In W. J. McCormack & Alistair Stead (Eds.), *James Joyce and Modern Literature* (158-175).
- BURGESS, A. (1973). *Joy'sprick. An introduction to the language of James Joyce*. London: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.
- BUTLER, P. (2008). *Out of style: Reanimating stylistic study in composition and rhetoric*. Logan: Utah State University Press.
- CASSIN, B. (2014). *Dictionary of untranslatables: A philosophical lexicon*. Princeton: Princeton University Press.
- CATFORD, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- CHESTERMAN, A. (1997). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- CISTELECAN, A. (2003). *Mircea Ivănescu: Monografie, antologie comentată, receptare critică*. Braşov: Editura Aula.
- COTTER, S. (2014). *Literary translation and the idea of a minor Romania*. Rochester: University of Rochester Press.
- DI, J. (2003). *Literary translation. Quest for artistic integrity*. London: St. Jerome Publishing.
- DIMON, S. (2005). *Cultural studies: A critical introduction*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- DROUIN, J.S. (2015). *James Joyce, science and modernist print culture, "The Einstein of English Fiction"*, New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- DU, A. (2015). A socio-cultural perspective into the use of omission in the context of translation. *International Journal of English Linguistics*, 5(5), 119-125.
- DUPRIEZ, B. (1991). *A dictionary of literary devices*, W. Halsall (trans.). New York: Harvester Wheatsheaf.
- EAGLETON, T. (1976). *Criticism and ideology. A study in Marxist literary theory*. London: Lowe & Brydone Printers Limited.
- ELLMANN, R. (1972). *Ulysses on the Liffey*. Oxford: Oxford University Press.
- ELLMANN, R. (1975). *Selected letters of James Joyce*. London: Faber and Faber.
- ELLMANN, R. (1982). *James Joyce. The first revision of the 1959 classic*, Oxford: Oxford University Press.
- ENKVIST, N.E. (1973). *Linguistics stylistics*. Berlin: Walter De Gruyter
- FREEMAN, M. (2007). Cognitive linguistics approaches to literary studies: State of the art in cognitive poetics. In D. Geeraerts, & Hubert Cuyckens, (Eds.). *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 1175-1202). Oxford/New York: Oxford University Press.
- GIFFORD, D. (1982). *Joyce annotated: Notes for Dubliners and A portrait of the artist as a young man* (2nd ed. revised and enlarged). Berkeley: University of California Press. (Original work published 1967).
- GIFFORD, D., & Seidman, R. (1988). *Notes for Joyce: An annotation of James Joyce's "Ulysses"*. Berkeley: University of California Press. (Original work published 1974).
- GILBERT, S. (1963). *James Joyce's Ulysses: A study by Stuart Gilbert*. London: Penguin Books. Original work published 1930.
- GILBERT, S. (Ed.). (1966). *Letters of James Joyce* (Vol. I, II, III). New York: Viking Press.
- HATIM, B., & MASON, I. (1990). *Discourse and the translator*. London/New York: Longman.
- HATIM, B., & MUNDAY, J. (2004). *Translation: An advanced resource book*. London/New York: Routledge.
- IONESCU, A. (2004). Inter-war Romania: Misinterpreting Joyce and beyond. In G. Lernout & W.V. Mierlo (Eds.), *The Reception of James Joyce in Europe*, Vol. I, 198-213. London/New York: Thoemmes Continuum.
- IONESCU, A. (2012). *Romanian hos(ti)pitality in translating Joyce*. *Scientia Traductionis*, 12, 57-71. DOI: <http://dx.doi.org/10.5007/1980-4237.2012n12p57>
- IONESCU, A. (2013). Oameni din Dublin (Dubliners) by James Joyce, and: Portret al Artistului la Tinerete (A Portrait of the Artist as a Young Man) by James Joyce (review). *James Joyce Quarterly*, 50(3). 860-864. DOI: <https://doi.org/10.1353/jjq.2013.0039>
- IVĂNESCU, M. (2003). *Versuri, poeme, poesii*. M. Călinescu, (Ed.). Iaşi: Polirom.
- JOYCE, J. (1947). *The portable James Joyce. Introduction and notes by Harry Levin*. New York: Viking Press.

- JOYCE, J. (1992). *Ulise*, vol. I, (M. Ivănescu, trans.). București: Editura Venus. (Original work published 1984).
- JOYCE, J. (1992). *Ulise*, vol. II, (M. Ivănescu, trans.). București: Editura Venus. (Original work published 1984).
- JOYCE, J. (1992). *Ulysses. With an Introduction by Declan Kibert*. London: Penguin Books. (Original work published 1922).
- JOYCE, J. (1994). *A portrait of the artist as a young man*. New York: Dover Publications.
- JOYCE, J. (2000). *Ulysses*. London/New York: Penguin Books. (Original work published 1922).
- JOYCE, J. (2006). *A portrait of the artist as a young man*. New York: Signet Classics. (Original work published 1916).
- JOYCE, J. (2007). *Dubliners*. New York: Signet Classics. (Original work published 1914).
- JOYCE, J. (2017). *Portret al artistului la tinerețe* (F. Papadache, trans.). București: Editura Litera. (Original work published 1969).
- JOYCE, J. (2018). *Oameni din Dublin* (F. Papadache, trans.). București: Editura Litera.
- JOYCE, J. (2018). *Portret al artistului la tinerețe* (A. Ralian, trans.). București: Humanitas fiction. (Original work published 2012).
- JOYCE, J. (2018). *Oameni din Dublin* (R. Paraschivescu, Trans.) București: Humanitas. (Original work published 2012).
- KIDD, J. (1988, June 30). The scandal of 'Ulysses'. *The New York Review of Books*, 32-39 Retrieved August 29 2022 from <https://www.nybooks.com/articles/1988/06/30/the-scandal-of-ulysses-2/>
- KIRALY, D. (1995). *Pathways to translation, pedagogy and process*. Kent: Kent State University Press.
- KLAUDY, K. (1993). Optional additions in translation. In C. Picken (Ed.), *Translation the Vital Link. Proceedings of the XIII. FIT World Congress*, Vol. 2, (pp. 373-381). London: ITI.
- KOSTER, C. (2002). Textual presence of the translator. In A. Riccardi (Ed.), *Translation Studies: Perspectives on an Emerging Discipline*. Cambridge University Press, 2002. (24–37).
- KOTLIŃSKI, T. (2003). Rendering word-formation motivated neologisms in James Joyce's *Ulysses*. In R. Sokoloski, H. Duda, & K. Klimkowski (Eds.), *Warsztaty translatorskie III / Workshop on translation III* (pp. 69-86). Lublin-Otawa: Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego.
- KRUEGER, A. (2021). *The map of it all: Quantitative mapping of foreign language in James Joyce's Ulysses* (Unpublished doctoral dissertation). Claremont Graduate University, Claremont. DOI: <https://doi.org/10.5642/cguetd/216>
- KUNDERA, M. (1988). *The art of the novel* (L. Asher, trans.). New York: Grove Press. (Original work published in French 1986).
- LAKOFF, G., & JOHNSON, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAWRENCE, K. (1981). *The Odyssey of style in Ulysses*. Princeton: Princeton University Press.
- LEECH, G., & SHORT M. (2007). *Style in fiction. A linguistic introduction to English fictional prose* (2nd ed.). Harlow: Pearson Education Limited. (Original work published 1981).
- LIICEANU, G. (2012). *Măștile lui M.I.: Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*. București: Humanitas.
- MACCABE, C. (1979). *James Joyce and the revolution of the word*. London: Macmillan.
- MACKAY, C. (2007). *The Gaelic etymology of the languages of Western Europe*. Whitefish: Kessinger Publishing.
- MALBLANC, A. (1968). *Stylistique comparée du français et de l'allemand*. Paris: Didier.

- MCENERY, T. & HARDIE, A. (2012). *Corpus linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MCKENNA, B. (2002). *James Joyce's Ulysses: A Reference guide*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- MIHĂIEȘ, M. (2016). *Ulysses, 732: Romanul romanului*. Iași/București: Polirom.
- MILESI, L. (2003). Introduction: Language(s) with a difference. In L. Milesi (Ed.), *James Joyce and the Difference of Language* (pp. 1-27). Cambridge: Cambridge University Press.
- MILESI, L. (2003). *James Joyce and the Difference of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MOLDOVAN, R. (2020). Hot form and hot potato: "Grahamising" the Romanian translation of *Ulysses*. In J. Wawrzycka & E. Mihálycsa (Eds.), *European Joyce studies: Retranslating Joyce for the 21st century* (pp. 242-257). Leiden/Boston: Brill Rodopi.
- MUNDAY, J. (2008). *Style and Ideology in translation: Latin America writing in English*. London/New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- NASH, J. (2006). *James Joyce and the Act of Reception. Reading, Ireland, Modernism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NEGRICI, E. (2006). *Literatura română sub comunism: Proza*. București: Editura Fundației Pro.
- NEWMARK, P. (1988). *A Textbook of translation*. New York/London: Prentice Hall.
- NIDA, E. A. (1964). *Toward a science of translating with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- NIDA, E. A. (2001). *Contexts in translating*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (Original work published 1914).
- NIDA, E. A., & TABER, C. (1982). *The theory and practice of translation* (Vol. III). Leiden: E. J. Brill.
- OLSON, R.G. (2016). *Scientism and Technocracy in the Twentieth Century. The Legacy of Scientific Management*. London: Lexington Books.
- OȚOIU, A. (2004). 'Le sens du pousser.' On the Spiral of Joyce's Reception in Romanian. In G. Lernout & W.V. Mierlo (Eds.), *The Reception of James Joyce in Europe*, Vol. I, 198-213. London/New York: Thoemmes Continuum.
- PALMER, A. (2004). *Fictional minds*. Lincoln/London: University of Nebraska Press.
- PALOPOSKI, O., & KOSKINEN, K. (2004). A thousand and one translations: Revisiting retranslation. *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 2001*, 50(1). 27–38. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- PARKS, T. (2014). *Translating style: A literary approach to translation – A translation approach to literature* (2nd ed.). London/New York: Routledge Taylor & Francis Group. (Original work published 2007).
- PATTON, J.M., & CAN, F. (2012). Determining translation invariant characteristics of James Joyce's Dubliners. In M.P. Oakes & M. Ji (Eds.), *Quantitative Methods in Corpus-Based Translation Studies: A Practical Guide to Descriptive Translation Research* (209-230). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- PILLAT, I. (1943). Dintr-un jurnal de vară. *RFR*, 10(4), 42-49.
- PINKER, S. (2007). *The stuff of thought: Language as a window into human nature*. New York: Viking.
- PORT, C. (2005). "Money, for the night is coming:" Gendered economies of aging in the novels of Jean Rhys and James Joyce. In N. Bracker & S. Herbrechter (Eds.), *Metaphors of Economy* (pp. 147-168). Rodopi.

- QUIGLEY, M. (2015). *Modernist fiction and vagueness. Philosophy, form and language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SALDANHA, G., & O'BRIEN, S. (2014). *Research methodologies in translation studies*. London/New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- SALDANHA, G. (2014). Style in, and of, translation. In S. Bermann & C. Porter (Eds.). *A Companion to translation studies* (95-106). Hoboken: Wiley-Blackwell.
- SANDULESCU, C.-G. (2010). *The Joycean monologue. A study of character and monologue in Joyce's Ulysses against the background of literary tradition*. București: Editura pentru Literatură Contemporană.
- SCHEIBE, E. (2000). The origin of scientific realism: Boltzman, Planck, Einstein. In E. Agazzi and M. Pauri (eds.), *The Reality of the Unobservable. Boston studies in the Philosophy of Science* (Vol. 215, pp. 31-44). Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.
- SCOTT, C. (2018). *The work of literary translation*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- SCOTWELL, P. (2002). *Cognitive poetics: An introduction*. London/New York: Routledge.
- SDROBIȘ, D. (2013). Politici culturale și modele intelectuale în România (câteva precizări conceptuale). In L. Nastasă & D. Sdrobiș (Eds.), *Politici culturale și modele intelectuale în România* (pp. 7-18). Cluj-Napoca: Editura Mega.
- SHARMA, V. K. (2015). The relevance of addition, omission and deletion (AOD) in translation. *International Journal of Translation*, 27(1-2), 1-13. Retrieved from www.researchgate.net
- SIMPSON, P. (2004). *Stylistics: A resource book for students*. London/New York: Routledge.
- SPIELBERG, P. (1962). *James Joyce's manuscripts and letters at the University of Buffalo. A catalogue*. Buffalo: University of Buffalo.
- SPINKS, L. (2009). *James Joyce: A critical guide*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- SPOO, R. (1994). *James Joyce and the language of history: Dedalus's nightmare*. Oxford: Oxford University Press.
- TISMĂNEANU, V. (2003). *Stalinism for all seasons: A political history of Romanian communism*. Berkeley/London: University of California Press.
- TOURY, G. (1980). *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.
- URSA, A.I. (2020). On the borderland between fidelity and foreignization: A case study on the Romanian translation and retranslation of *Dubliners*. *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, 21(2), 218-227.
- URSA, A.I. (2021a). James Joyce's creation of imagery from callowness to cognizance. A close insight into the Romanian translation and retranslation of similes in *A Portrait of the Artist as a Young Man*. *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*, 22(2), 389-400.
- URSA, A.I. (2021b). The evolution of literary translations: A case study of the Romanian translation and retranslation of 'A little cloud'. *Swedish Journal of Romanian Studies*, 4(1), 111-125.
- URSA, A.I. (2022). Instances of (un)translatibility in Ion Creangă's "Amintiri din copilărie" / "Memories of my boyhood". *Swedish Journal of Romanian Studies*, 5(2), 175-190.
- VANCU, R. (2014, March). Mircea Ivănescu. Ultimul Interviu. Lapunkt. Retrieved March 9th, 2019, from <https://www.lapunkt.ro/2014/09/mircea-ivanescu-ultimul-interviu/>
- VÁZQUEZ-AYORA, G. (1977). *Introducción a la traductología: curso básico de traducción*. Washington: Georgetown University Press.
- VENUTI, L. (1998). *The scandals of translation: Towards an ethics of difference*. London: Routledge.

VENUTI, L. (2008). *The translator's invisibility: A history of translation* (2nd ed.). London/New York: Routledge. Original work published 1995.

VENUTI, L. (2013). *Translation changes everything: Theory and practice*. London/New York: Routledge.

VENUTI, L. (2016). Hijacking translation: How comp lit continues to suppress translated texts. *Boundary 2*, 43, 179-204. DOI: <https://www.doi.org/10.1215/01903659-3469952>

WALES, K. (1992). *The language of James Joyce*. London: Macmillan.

